

768

۱۰۰۰
۱
۲۴۸
زلال کوثر

قاعده نفل بسبیل

قاعده عزّت مدعی مسلمان
بررسی مستندات و کاربدها

فاطمه غفّارنیا

www.ketab.ir

غفاریا، فاطمه، ۱۳۵۴ -

قاعده نفی سبیل، قاعده عزت مندی مسلمین، بررسی مستندات و کاربردها/فاطمه غفاریا.

قم: مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواران، مرکز نشر هاجر، ۱۳۹۷.

۲۴۸ص.

۱-۱۹۳-۶۰۰-۶۷۸

فیبا

مسلسل: ۱۲۲۳

قاعده نفی سبیل

@Nafy-Sahil formula (Islamic law)

قم: مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواران، مرکز نشر هاجر

Hozeh Elmeyeh Qom, Center management Hozeh Elmeyeh sisters, Centre Publications hajar

۱۳۹۷ ۵۷ ۵۶/۳۱۶۹

۳۳۴

۵۲۶۱۳

مرکز نشر هاجر
پیشگامان مدیریت حوزه های علمیه خواران
مؤثر تخصصی زن و خانواده

نشانی: قم - بلوار معلم - مجتمع ناشران - واحد ۱۱۴

تلفن: ۳۱۰۱۵-۲۵ پیامک: ۱۰۰۰۳۱۰۱۵

hajarpub.ir info@hajarpub.ir

قاعده نفی سبیل

قاعده عزت مندی مسلمین، بررسی مستندات و کاربردها

نویسنده: فاطمه غفاریا

مرکز نشر هاجر- ناشر تخصصی زن و خانواده

(وابسته به مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواران)

تعداد صفحه و قطع: ۲۴۸ صفحه / رقعی

نوبت چاپ: اول / بهار ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۸۵/۰۰۰ ریال

چاپخانه: زلال کوثر

شابک: ۱-۱۹۳-۳۷۸-۶۰۰-۹۷۸

فهرست مطالب

۹.....	مقدمه
۱۱.....	۶۷ فصل اول: درآمدی بر قاعده‌ی نفی سبیل
۱۱.....	گفتار اول: تعریف قاعده فقهی و اقسام آن
۱۱.....	۱- مفهوم قاعده فقهی
۱۲.....	۲- اقسام قواعد فقهی
۱۴.....	گفتار دوم: مفاد قاعده نفی سبیل و ضرورت بازکاوی پیرامون آن
۱۴.....	۱- مفاد قاعده نفی سبیل
۱۵.....	۲- پیشینه تاریخی قاعده نفی سبیل
۱۷.....	۳- ضرورت بازکاوی قاعده نفی سبیل
۱۷.....	۳-۱- ضرورت پژوهش بر قاعده نفی سبیل از جهت قواعد فقهی
۱۸.....	۳-۲- ضرورت پرورش درایات احکام
۱۹.....	۳-۳- ضرورت پژوهش در فقه سیاسی
۲۱.....	۴- جایگاه قاعده نفی سبیل در میان قواعد فقهی
۲۲.....	۵- رابطه قاعده نفی سبیل با برخی از قواعد
۲۲.....	اول- رابطه قاعده نفی سبیل با قاعده عدالت
۲۴.....	دوم- رابطه قاعده نفس سبیل با قاعده تقیه
۲۴.....	سوم- رابطه قاعده نفی سبیل با قاعده ولایت و مصالحت نظام
۲۶.....	نتیجه فصل
۲۷.....	۶۸ فصل دوم: ادله اثبات قاعده
۲۷.....	گفتار اول: ادله لفظی
۲۸.....	اول) آیات قرآن
۲۸.....	الف- آیه نفی سبیل
۲۸.....	الف-۱: واژه‌شناسی مفردات آیه
۳۲.....	الف-۲: تفسیر آیه

۴۱	الف-۳: کیفیت استدلال به آیه
۴۴	الف-۴: اشکالات وارد بر آیه
۵۳	الف-۵: نکات آیه
۵۵	ب- سایر آیات
۵۵	ب-۱: آیات مرتبط با منع دوستی مسلمانان با کفار
۵۸	ب-۲: آیات مربوط به ذلت کافران
۵۹	ب-۳: آیات مربوط به عزت مسلمین
۶۱	دوم) روایات
۶۱	الف) زهدی مشهور
۶۴	الف-۱: سند روایت
۷۳	الف-۲: دلالت روایت
۷۵	الف-۳: اشکالات بر روایت
۸۲	ب) سایر روایات
۸۴	گفتار دوم: ادله لیبی
۸۴	الف) اجماع
۸۹	ب) عقل
۹۰	ج) تناسب حکم و موضوع
۹۵	د) سایر ادله
۹۶	۱- تنقیح مناط
۹۶	۲- ضرورت دین
۹۷	۳- تعظیم شعائر و حرمت اهانت به شعائر
۹۷	نتیجه فصل
۹۹	۶۶ فصل سوم: موارد کاربرد قاعده در فقه و قانون مدنی
۹۹	گفتار اول: موارد کاربرد قاعده در فقه
۱۰۰	اول): امور مرتبط با مناصب و مسؤولیت های مهم
۱۰۰	۱- ممنوعیت واگذاری مسؤولیت های کلیدی به کفار
۱۰۱	۲- ولایت

۱۰۴	۳- وکالت
۱۰۵	دوم) امور مرتبط با خانواده
۱۰۵	۱- ازدواج
۱۰۵	الف) عدم تزویج زن مسلمان با مرد کافر
۱۰۶	ب) عدم صحت نکاح پس از اسلام زوجه در صورت عدم اسلام زوج
۱۰۷	۲- حضانت
۱۰۸	۳- التقاط طفل
۱۰۸	سوم) امور مالی و اقتصادی
۱۰۸	۱- وصیت
۱۰۸	الف) وصیت مسلمان به کافر حربی
۱۰۹	ب) وصی نادر دادن کافر
۱۱۰	۲- ارث
۱۱۲	۳- شفعه
۱۱۳	۴- اشتغال در سرزمین های غیر اسلامی
۱۱۵	۵- بیع سلاح
۱۱۵	چهارم) امور مرتبط با قضاء و شهادت
۱۱۵	۱- قصاص
۱۱۶	الف) عدم ثبوت حق قصاص برای ولی کافر مقتول در مقابل قاتل مسلمان
۱۱۶	ب) عدم ثبوت حق قصاص برای کافر در صورت مسلمان بودن قاتل
۱۱۸	۲- قسامه
۱۱۹	۳- بیینه و شاهد
۱۱۹	پنجم) فرهنگی
۱۱۹	۱- علوبنا
۱۲۰	۲- عبد مسلمان
۱۲۲	گفتار دوم: موارد جریان قاعده در قانون مدنی
۱۲۲	اول) نکاح
۱۲۲	مانع اول- کفر (نکاح مرد غیر مسلمان با زن مسلمان)
۱۲۴	الف) اسلام آوردن زن کافر

- ۱۲۴ ..... (ب) ارتداد شوهر مسلمان
- ۱۲۴ ..... مانع دوم) ازدواج ایرانیان با اتباع خارجه
- ۱۲۴ ..... الف) ازدواج زن ایرانی با مرد تبعه خارجه
- ۱۲۵ ..... (ب) ازدواج محصلین و مأمورین و نمایندگان دولتی با زن تبعه خارجه
- ۱۲۶ ..... دوم) ارث
- ۱۲۷ ..... سوم) حق حضانت
- ۱۲۸ ..... چهارم) وصایت
- ۱۲۸ ..... پنجم) ولایت
- ۱۲۹ ..... ششم) وقف بر مقاصد غیر مشروع
- ۱۳۱ ..... هفتم) عدم سلطه بیگانگان
- ۱۳۴ ..... هشتم) اصول: موارد کاربرد قاعده در قانون اساسی
- ۱۳۵ ..... اول) اسلامی بودن موازین و مقررات
- ۱۳۶ ..... الف) مسلمانان امت واحده
- ۱۳۶ ..... (ب) حفظ استقلال و عدم تعهد در برابر قدرت های سلطه
- ۱۳۸ ..... ج) حفاظت از استقلال و تمامیت ارضی کشور
- ۱۳۹ ..... د) نفی سلطه جویی و سلطه پذیری
- ۱۵۱ ..... نتیجه فصل
- ۱۵۳ ..... ۶۶ فصل چهارم: قاعده نفی سبیل و نفی سلطه فرهنگی، اقتصادی، سیاسی
- ۱۵۳ ..... گفتار اول: قاعده نفیسبیل و سلطه فرهنگی
- ۱۵۴ ..... اول) مفهوم فرهنگ
- ۱۵۵ ..... دوم) ضرورت وجود فرهنگ
- ۱۵۶ ..... سوم) سلطه فرهنگی
- ۱۶۱ ..... چهارم) نفی سلطه فرهنگی کفار
- ۱۶۲ ..... پنجم) راه های حفظ استقلال فرهنگی و جلوگیری از سلطه فرهنگی
- ۱۶۲ ..... ۱- نفی برقراری دوستی صمیمانه با کافران
- ۱۶۳ ..... ۲- نفی تشبیه به کافران
- ۱۶۵ ..... ۳- دخالت ندادن کافران در امور فرهنگی مسلمانان

- ۴- ممنوعیت معامله منابع فرهنگی با کفار ۱۶۶
- ۵- ممنوعیت تعلّم تحت سیطره کفار ۱۶۶
- ششم) رابطه توسعه و سلطه فرهنگی ۱۶۸
- گفتار دوم: قاعده نفی سبیل و سلطه اقتصادی ۱۷۲
- هفتم) راه‌های تحقق قاعده نفی سبیل و جلوگیری از سلطه اقتصادی ۱۷۶
- ۱- تکیه بر ایدئولوژی اسلامی ۱۷۶
- ۲- استقلال اقتصادی ۱۷۶
- ۴- اقتصاد مقاومتی ۱۸۰
- ۵- تغییر سبک زندگی ۱۸۱
- ۶- حمایت از تولید داخلی ۱۸۲
- یکم) آیت‌الله لاری و حکم جهاد و بسیج عمومی علیه انگلیس ۱۸۳
- دوم) سید محمد کاظم یزدی و حکم جهاد اقتصادی ۱۸۴
- سه) تأسیس شرکت اسلامی ۱۸۵
- چهار) اقدامات علمی برای ملی شدن صنعت نفت ۱۸۷
- پنج) انگلستان، علما و استقلال ایران ۱۸۷
- شش) تحریم استعمال توبون و تندک ۱۸۹
- هفت) امام خمینی و نفی سلطه اقتصادی ۱۸۹
- هشت) آیت‌الله خامنه‌ای و نفی سلطه اقتصادی ۱۹۱
- نه) تحریم سلطه اقتصادی در فتاوی‌ای فقهای معاصر ۱۹۲
- گفتار سوم: قاعده نفی سبیل و نفی سلطه سیاسی ۱۹۴
- اول) کشورهای اسلامی ۱۹۶
- دوم) دولت‌های محارب و نامشروع ۱۹۸
- سوم) ارتباط با دولت‌های کفر ۲۰۰
- ۱- فتوا در جهاد با استعمار غربی ۲۰۴
- ۲- تحریم انتخاب فیصل در عراق ۲۰۵
- ۳- شیخ فضل‌الله نوری و نرفتن زیر بیرق بیگانه ۲۰۶
- ۴- امام خمینی و مبارزه با سلطه ۲۰۶
- ۵- نفی تسلط کفار از دیدگاه حضرت آیت‌الله خامنه‌ای ۲۰۹
- کتاب‌نامه ۲۱۶

حمد و سپاس خدا را که ما را مزین به دین اسلام نمود، همان دینی که خداوند «آن را برای خود برگزید، ... و ادیان و مذاهب گذشته را با عزت آن، خوار کرد، و با سر بلند کردن آن، دیگر ملت‌ها را بی‌تقدار کرد.»^۱ و به راستی که «هیچ شرافتی برتر از اسلام نیست»^۲.

خداوند دین اسلام را آخرین و کامل‌ترین دین قرار داد. دین اسلام مجموعه‌ای از عقاید، اخلاق و احکام است که نیازهای انسان را در تمام ابعاد پاسخگوست.

در این میان، فقه برنامه تکاملی و تنظیم روابط انسان در عرصه‌های گوناگون فردی و اجتماعی است.

قواعد فقهی بنیادهای کلی فقه را تشکیل می‌دهند که در هر حادثه نوپدایی، فقیه می‌تواند از آنها بهره‌برده و پاسخگوی نیازهای جامعه باشد. اما متأسفانه بهای لازم به قواعد داده نمی‌شود. به گونه‌ای که بسیاری از قواعد اجتماعی سیاسی متروک مانده‌اند و این موضوع با گذشت زمان سبب ناکارایی فقه خواهد شد.

دولت اسلامی براساس آموزه‌های دینی، نیاز به ارتباط با سایر ملت‌ها و دولت‌ها دارد. اسلام برای این منظور، اصولی از جمله «اصل نفسی

۱. نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، خطبه ۱۹۸.

۲. همان، حکمت ۳۷۱.

سلطه‌پذیری» یا «قاعده نفی سبیل» را قرار داده است. این قاعده از جمله قواعد مهم فقهی و کارآمد در عرصه‌های مختلف ارتباط با بیگانگان است. طبق این اصل، حفظ استقلال و عزت دولت اسلامی و مسلمانان و نفی هر گونه سلطه در ابعاد مختلف ضروری است. اسلام هرگونه سلطه کفار بر مسلمانان را نمی‌پذیرد و هر حکم و دستوری که سبب برتری کفار و ضعف مسلمانان شود را شرعی نمی‌داند.

این قاعده، یکی از قواعدی است که در بسیاری از ابواب فقهی و قانون مدنی، جریان دارد. برخی از مفاد قانون اساسی و قوانین سیاست خارجی ایران برگرفته از این قاعده می‌باشد.

نوشتار حاضر، بر آن است، پس از نگاهی اجمالی به کلیات قاعده، به اثبات قاعده با نکیه بر مسلمات آن پردازد. و سپس موارد تطبیق قاعده در فقه، قانون مدنی، قانون اساسی و امور مرتبط با فرهنگ، اقتصاد و سیاست خارجی ایران را بیان نموده و کارآمدی قاعده در عصر حاضر را به اثبات رساند.

امید است که این نوشتار بتواند مورد استفاده محققین قرار گرفته و مرضی خدا و حضرت ولی عصر عجل‌الله تعالی فرجه‌التشریف‌و‌الواع‌شود. انشاءالله

فاطمه غفاریا

